

## DOPRINOS NAŠIH FILOLOGA U OBLASTI MIKENOLOGIJE

Dešifriranjem silabičkog pisma mikenske epohe tzv. linearnog B koje je izvršio pokojni M. Ventris u toku 1952. godine i objavljivanjem njegovih rezultata u 1953. g. u zajedničkom članku M. Ventrisa i Dž. Čaduika „Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives“ (u *Journal of Hellenic Studies* Vol. LXXIII pp. 84—105) počela je nova era u oblasti grčkog jezika, istorije i kulture mikenskog doba. Rodila se nova disciplina—mikenologija—u okviru klasične filologije, arheologije i istorije antike. Počeli su nicati novi centri širom Evrope, Amerike i Afrike u kojima je mikenologija postala predmet specijalnih studija. Organizuju se novi časopisi posvećeni gotovo isključivo izučavanju mikenologije, kao što su MINOS u Salamanki i KADMOS u zapadnom Berlinu. 1956. godine održan je i Prvi mikenološki (međunarodni) kolokvium u Francuskoj (u Gif-sur-Yvette blizu Pariza)<sup>1</sup>.

Naši se filolozi relativno brzo uključuju u rad na mikenologiji. U V godištu našeg časopisa (1955) odštampan je naš prvi mikenološki prilog — *Големойо ойкрпийие на М. Венѣрис* (str. 387—401, sa 5 pozajmljenih slika: dve na str. 386 od kojih je prva donela dva kratka natpisa ispisana linearnim A pismom a druga obrasce minojskih pisama, hijerogliskog-linearnog A-linearnog B, prema A. Furumarku<sup>2</sup>, i tri slike u tekstu od kojih prva na str. 387 sa predstavom pločice Ap 639 iz Knosa ispisane linearnim B pismom, druga na str. 389 sa pregledom znakova lin. B prema E. L. Benetu<sup>3</sup>, treća na str. 391 sa pregledom dešifriranih znakova lin. B prema Ventris-Čaduiku, *Evidence . . .* str. 86 spomenutog LXXIII sv. *JHS*). Jedna od prvih doktorskih teza iz mikenologije bila je disertacija P. Hr. Ilievskog *Аблѣиовой, инсѣру-менѣиной и локаѣиовой во најѣиарѣије грчки ѣекѣиови*, uzeta u rad 1956., odbranjena 1960. i objavljena u posebnim izdanjima *Žive antike* knj. 2, Skopje 1961.

Još u 1957. g. bio sam opazio da znak \*85 (prema Benetovu spisku znakova) ne može biti \*si, ni \*sa ni \*sja. Pojava tog znaka

<sup>1</sup> Referati i saopštenja sa tog prvog mikenološkog kolokviuma odštampani su u zborniku *Etudes mycénienes*, Actes du Colloque international sur les textes mycéniens (Gif-sur-Yvette, 3—7 avril 1956), publiés par les soins de M. Lejeune, Centre National de la Recherche Scientifique, Paris 1956.

<sup>2</sup> V. njegov članak *Ägäische Texte in griechischer Sprache* u *Eranos* 51 (1953) str. 104.

<sup>3</sup> Preslikano iz *Journal of Hellenic Studies*, Vol. LXXIII (1953), str. 85.

gotovo isključivo na početku reči govorila je pre za vokalnu vrednost tog silabograma. VI. Georgiev<sup>4</sup> je, prema tome, bio bliže rešenju predlažući vrednost  $o_2$ , ali dobijene reči sa tom vrednošću nisu zadovoljavale, pa sam pomislio na vrednost diftonga *au* koju je trebalo proveriti na celokupnom materijalu<sup>5</sup> — kod svih oblika gde je taj silabogram upotrebljen. Proveravanje koje smo izvršili P. Hr. Ilievski i ja pokazalo je da su gotovo svi oblici dobijeni s tom vrednošću poznate grčke reči ili imena. Praznina koja je postojala u grčkom rečniku iz mikenskog doba kod reči i imena sa početnim slogom *au-* počela je da se popunjava. Tako smo dobili oblike *au-to-jo* u izrazu *to-jo-qe au-to-jo* (= τῷό τε αὐτῷό = τῷ τε αὐτῷ), *au-te* = αὐστήρ (cf. ἐξαυστήρ i πύραυστρον), *au-ro* = αὐλώ i dr. (v. naš zajednički članak *The Phonetic Value of the Mycenaean Syllabic Sign* \*85 u Ž. A. VIII, 1958, str. 265—278). Kasnije sam još nekoliko puta pisao o vrednosti *au* pomenutog silabograma \*85 (v. moj članak *Mikenološki prilozi* u God. zborniku Fil. fak. knj. 16, Skopje 1964, str. 152—160, kao i članak *Pour la valeur au du signe* \*85 u berlinskom časopisu KADMOS 4 : 2, str. 123—128).

Teže je bilo objasniti reči *au-de-pi* i *au-de-we-sa* iako su nam oblici bili jasni (*au-de-pi* = *audes-phi*, instr. pl. ili duala od osnove *audes-*, a *au-de-we-sa* — izveden pridev od iste osnove sufiksom *-went-fem. -wesa* < *-wentja*). Ta osnova je možda samo jedan sporedan oblik one koju imamo u grč. οὔδας (osn. \**oudes-* ili možda pre \**ōudās* \**audes* „ravno tlo, zamljište, sloj, ploča“).

Ostali oblici odnose se na lična imena i toponime među kojima je i dobro poznato lično ime iz Heraklova ciklusa mitova *Au-ke-wa* = *Auges-was* t.j. *Augewwas* odn. *Augewas* = Αὐγείας sa sporednim oblicima Αὐγέας, Αὐγίτας<sup>6</sup>. U novootkrivenom tipično tebanskom ličnom imenu *Au-to-te-qa-jo* = Αὐτοτήβαιος<sup>7</sup> (sa prvobitnim slogom *-gwa-* = *-βα-*!) potvrđen je zamenički elemenat αὐτό- „ipse“ koji smo imali u PY Eb 156, 2 (*au-to-jo*) u gen. sing. — sada kao prvi deo jednog niza poznatih složenica tipa αὐτόχθων.

Interesantno je što oblik ovog znaka liči na glavu svinje, ali to može da predstavlja i p s e ć u glavu. Veza između glasovne vrednosti znaka i njegova grafičkog oblika može da se shvati samo ako ovaj znak predstavlja pseću glavu kao simbol psećeg glasa odn. laveža *au* (= *av*) i možda ima nekog smisla u ovome principu (slika životinje odn. njene glave — njen karakterističan krik-glas odn. onomatopeja!), jer se i znak *ma* (u istome pismu) može shvatiti kao simbol mačke

<sup>4</sup> V. njegov *Slovar' krito-mikenskih nadpisej* (*Lexique des inscriptions créto-mycénienes*), Izd. Bolg. Akad. Nauk, Sofija 1955, str. 49; cf. *Vtoroe dopoln. k slov.* Sofia 1955/56, str. 59 i *Et. Myc.* p. 68.

<sup>5</sup> V. članak *The Phonetic Value of the ... Sign* \*85 u Ž. A. VIII, 1958, str. 270; cf. VI. Georgiev, *Vtoroe dopoln.* str. 59 i *Et. Myc.* str. 68.

<sup>6</sup> V. *The Phon. Value...* str. 273; upor. moju belešku *Aukewa damokoro* u Ž. A. XV str. 12.

<sup>7</sup> V. J. Chadwick, *Linear B Tablets from Thebes u Minos* 10 : 2 (1969), publ. 1971, str. 129; cf. *Documents*<sup>2</sup>, str. 537, s. v.

na bazi onomatopeje; pa i znak *mu* koji služi i kao ideogram za govedo može biti shvaćen na isti način (v. o ovojne više u mojem članku *Pour la valeur au* ... str. 126).

O dešifriranju toga znaka 1966. godine pisao je i M. Lejeune, *Syllabaire mycénien: peut-on lire au pour \*85?* (u *Studi micenei ed egeo-anatolici* I, Roma 1966, pp. 9—12). Njegov zaključak je išao u prilog vrednosti  $*85 = au$ . Treba svakako naglasiti da je u vreme kad je M. Lejeune pisao svoj članak, J.-P. Olivier bio već otkrio 3—4 slučaja u pločicama iz Pila, Knosa i Mikene gde je znak  $*85$  bio ispisan preko prebrisanog znaka  $*8 = a$  (što je bilo objavljeno u *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 91 : 2, 1967, pp. 371—374, u članku „Linéaire B  $*85 = a_4$ “). To su pilske pločice An 1281 (kod imena  $*85-ke-i-ja-te-we$ ), Ta 711 (kod imena  $*85-ke-wa$ ) i mikenska Au 657 (kod imena  $*85-wi-ja-to$ ). Na inicijativu M. Lejeunea problem dešifriranja nekih redih silabograma a među njima i znaka  $*85$  bio je postavljen na V. međunar. kolokviumu mikenskih studija, održanom u Salamanki od 30. marta do 3. aprila 1970. (v. njegov referat „Les syllabogrammes B et leur translittération“ koji je objavljen u „Vth Intern. Colloquium on Mycenaean Studies — Preliminary Reports“, Salamanca 1970, pp. 55—78, osobito na str. 57, 59, 72—73) isti tekst je objavljen i u ACTA MYCENAEA, Proceedings of the Fifth International Colloquium on Myc. Stud., Universidad de Salamanca 1972, pp. 73—96, sa dodatkom „Discussion“ na str. 96—98; osim toga, odn. pre pomenutog referata M. Lejeunea, u ACTA MYCENAEA I na str. XVI — pod naslovom „Minutes and Resolutions“ — „Final Resolutions“ kaže se da je usvojena transliteracija *au* za silabogram  $*85$  velikom većinom glasova učesnika V mikenološkog kolokviuma. Kao što se iz ovog primera vidi, trebalo je da prođe 12 godina (od 1958. do 1970.) da bi jedno valjano rešenje bilo usvojeno. Međutim, slučaj sa silabogramom  $*43$  još je teži i apsurdniji. Njegova jasna vrednost *ai* dovedena je bez nekih ozbiljnijih razloga u pitanje, tako da se još i danas (26 godina nakon njegova pouzdanog dešifriranja!) u izdanjima naših uglednih mikenologa upotrebljava vrednost  $a_3$  a ne *ai*, kako su predložili M. Ventris i Dž. Čaduik u „Evidence...“ (bez ikakvog upitnika!). Dokle može da dovede ta prividna hiperkritičnost, vidi se iz drugog izdanja kapitalnog dela „Documents in Mycenaean Greek“ koje je priredio njen drugi autor (posle smrti M. Ventrisa) Dž. Čaduik u 1973. (20 godina posle „Evidence“!), gde je nepromenjeni tekst I. izdanja sačuvao vrednost *ai*, a u novome dodatnom tekstu iza toga (od str. 385 i, naročito, u indeksu — „Glossary“ na str. 536—537) upotrebljena transkripcija  $a_3$  um. ranije *ai*. Ovakav postupak predstavlja, za mene, k o r a k n a z a d. „Hiperkritičnost“ ove vrste nije nikome nužna i ničim se ne može pravdati.

Interesantan je pokušaj P. Hr. Ilievskog da odredi vrednost značenje ideograma  $*134$  u Ž. A. XV: 2, 1966, str. 271—280 (u članku „The Linear B Ideogram  $*134$ “). On je istakao sličnost ideograma  $*134$  i  $*190$  u linearnom B sa verovatnom pretpostavkom da su to samo dve varijante jednog te istog ideograma koji je služio za obeležavanje

kotura loja. Poslednju pretpostavku bazirao je na nekim analogijama (spoljašnjim sličnostima između znaka i predmeta) lojanih koturova koji su se očuvali do dana današnjeg u nekim selima muslimanskih Albanaca u zapadnoj Makedoniji. Tu svoju pretpostavku potkrepio je i ilustracijama (4 snimka lojanih kotura na str. 278 i 279 Fig. 2 i 3).

U XXI. godištu našeg časopisa (str. 398) pokušao sam da dokažem postojanje novog znaka „233a“ (odn. 258!) koji je zabeležen u Knosu - Ra (2) 984 fr. Ideogram liči na *mač* „PUG(io)“, samo što je svojim vrhom okrenut naniže. Osim toga, vrh odn. šiljak nije vidljiv jer upravo taj deo pločice nije očuvan, a srednja crta koja bi odvajala oba sečiva ne postoji. Pošto se ideogram mača sreće desetak puta na pločicama iz Knosa i uvek je postavljen sa šiljkom okrenutim naviše, može se s pravom pomišljati, ako se imaju u vidu i ostali spomenuti detalji odn. razlike, na jedan nov ideogram koji nema veze sa mačem i koji bi se pre odnosio na deo točka odn. naplatka („palac“, „gobela“ ili „gobelja“, v. Vuk, *Rječnik*, s. vv.), jer tekst pločice i činjenica da je nju popunila ista ruka (pisar „127“ prema tvrđenju J.-P. Olivier<sup>8</sup> koji je ispitivao ove pločice) koja je ispisivala gotovo sve pločice serije Se, a ova serija obuhvata tekstove koji se odnose na opis kola odn. točkova, govore za to. U XVIII. godištu Ž. A. (str. 128) pokazao sam da reči *zo-wa* i *e-pi-zo-ta* ove iste pločice označavaju, po svojoj prilici, delove točka: — 1) „obruč“, koji je obično od metala (*e-pi-zo-ta* / *epi-kjo-ta* = ἐπί-σ(σ)ωτρα) i 2) „naplatak“, unutrašnji deo točka koji je od drveta, obično, i sastavljen od (prvobitno) 4 identična dela, „gobel(j)e“ (cf. Vuk, l.c.) — *zo-wa* = *kjo-wa* odn. (σ)σοῦά = (σ)σῶτρα? (cf. Ž. A. XVIII 128). Terminologija ovih delova kod Poluksa (σῶτρα, ἐπίσωτρον, κνήμη, ἄψις, ἀετός) je svakako novija<sup>9</sup>. Meni se čini da se spomenuti ideogram 233a (= „258“!) odnosi na reč *zo-wa* (= κνήμη; upor. gotovo identične metafore „spica“, „špica“, „žbica“ kod nas) jer dolazi na kraju istog retka, gde su spomenuti *zo-wa* i *e-pi-zo-ta* (v. *Docs*<sup>2</sup>, str. 456).

Posle uspešnog sastavljanja fragmenata Ra (2) 1028 i Ra (2) 7498, koje je izvršio J.-P. Olivier, dobijen je još jedan dokaz da se isti ideogram (tzv. „mač“ sa šiljkom okrenutim naniže!), zabeležen dvaput (na kraju 1. i 2. retka), nalazi iza vrlo sličnog (gotovo identičnog) teksta kao u Ra (2) 984! fr. (cf. *Docs*<sup>2</sup>, str. 517). Prema tome, ni 4. izdanje knoskih natpisa (koje su pripremili J. Chadwick, J. T. Killen i J.-P. Olivier: *The Knossos Tablets*<sup>4</sup>, Cambridge 1971) nije dalo precizne podatke o ideogramu (-mima!) Ra (2) 7498, t.j. da je „mač“ — „PUG(io) inverted“ (!), kao što su uradili kod Ra (2) 984 + fr., pa sam, sledeći njima, i ja u Ž. A. XXI, 398 dao pogrešan podatak da i pločica Ra (2) 7498 sadrži ideogram PUG(io) „mač“. Taj propust je J. Chadwick popravio u *Docs*<sup>2</sup>, 517 („The SWORD ideogram in line 2 is inverted, exactly as in ... Ra 984“!), t. j. posle dve godine.

<sup>8</sup> V. njegovu monografiju *Les scribes de Knossos*, Roma, Edizioni dell' Ateneo 1967 (= *Incunabula Graeca* vol. XVII), str. 77s.

<sup>9</sup> V. njegov *Onomasticon*, I 144—145.

Posle utvrđene činjenice da je ove pločice popunila ista ruka („127“!) kao i gotovo sve pločice serije Se (kako je saopštio J.-P. Olivier) i ako se potvrdi tačnost identifikacije mik. oblika (reči) *zo-wa* = (σ)σφά *e-pi-zo-ta* = ἐπίσ(σ)ωτρα kao delova točka (cf. *Docs*<sup>2</sup>, 456), postaće sasvim jasno da je neophodna preklasifikacija gornjih dveju pločica u seriju Se (odn. u jednu od grupa S!) — „Se 984+fr“ i „Se 1028+7498“ um. dosadašnje serije „Ra (2)“<sup>10</sup>.

Još u VIII. godištu našeg časopisa (VIII: 2, 1958, str. 236, 240 i 294) identifikujući mik. oblike 1) *po-ro-e-ke-te-ri-ja* = προερχυτήρια, 2) *ko-te-ri-ja* = χυτήρια (docnije sam pronašao bolju identifikaciju = κοτύλια) i 3) *pa-ko-to a-pe-te-me-ne* = φάκτω ἀπύθυμενε došao sam do konstatacije da je u govoru Pila postojala, tu i tamo, govorna crta predavanja kratkog *u* sa *e* koju sam kasnije obradio u članku „L'alternance vocalique *u : e* du dialecte mycénien de Pylos“ (u *Ž. A.* XV, 1965, str. 148), gde sam i glag. oblik *a-pe-do-ke* tretirao kao glasovnu osobitost um. običnoga *a-pu-do-ke* sa slogom *-pe-/pu-* a ne kao jedinstveni oblik sa silabičkim augmentom, te ukazao na sličnu pojavu u docnijem grčkom jeziku kod oblika ἄγερμός : ἄγυρμός, ἔλεμος : ἔλυμος, θέλεμνον : θέλυμνον, κελλόν : κυλλόν, ὄξέα : ὄξυα, πτέον : πτόον i dr. O ovoj govornoj osobini referisao sam i na „Mikenološkom simpozijumu“ u Brnu (u okviru Kongresa EIRENE „Antiquitas Graeco-Romana ac tempora nostra“, 12—16. aprila 1966.), v. *Studia Mycenaea*, Brno 1968, str. 53—57.

Značajnije je utvrđivanje grupe palatala odn. palataliziranih velara i labiovelara u mikenskome grčkom, t.j. postojanje specijalne grupe silabograma u linearnom B za njihovo beleženje (uslovno transkribovanih) znacima *za, ze, zo* kako su naslutili W. Merlingen (1954) i L. R. Palmer (1955). Docnije kolebanje L. R. Palmera dovelo je potom do zbrke, kada je on nastojao da identifikuje mik. oblik *wa-na-so-i* kao dativ duala od *Φάνασσα*<sup>11</sup>. Ja sam pokazao da je navedeni mik. oblik ustvari dat. plurala od jedne oznake praznika *Warnasa* i da nema veze sa *Φάνασσα* koja bi morala u trećem slogu biti obeležena silabogramom *-zo-*, kad bi bila izvedenica od *Φάνασσα*<sup>12</sup>. Da se kod silabograma *za, ze, zo* zaista radi o palatalnim slogovima, dokaz su dublete *a-ze-ti-ri-ja*: *a-ke-ti-ri-ja* i *ze-i-ja-ka-ra-na*: *ke-i-ja-ka-ra-na*. Kod prve dublete neki mikenološi misle da se radi o različitim rečima t.j. ženskim zanimanjima, te da, prema tome, i nisu dublete; ali kod drugog primera koji predstavlja jedan toponim u pilskoj državi, nema sumnje da se radi o istome toponimu t.j. o dubleti, iako ja tvrdo verujem da se i u prvome slučaju radi o istoj reči, o istome ženskom zanimanju koje može biti predstavljeno kasnijom grčkom reči ἀλέστρια

<sup>10</sup> Prema navodu J. Chadwicka u *Documents*<sup>2</sup>, str. 517.

<sup>11</sup> Prvi put kod L. R. Palmera u *MLS* (= Minutes of the Linear B Seminar of the London University Institute of Classical Studies) od 7.XI. 56.

<sup>12</sup> V. moju raspravu *Discussions mycénologiques* *Ž. A.* XII, str. 296, 299; upor. moj članak *Interprétation de quelques mots grecs mycéniens*, Itr. 127 i moj referat sa mikenol. kolokviuma u Salamanki *Wa-na-so-i et le problème de la palatalisation en grec mycénien*, str. 124 ss. i 130ss.

ili, sa više verovatnoće, ἀσκήτρια<sup>13</sup>. O ovom važnom problemu grčke fonetike iz mikenske epohe pisao sam nekoliko puta i referisao na dva mikenološka kolokvija (u Salamanki 1970; u Chaumont-sur-Neuchâtelu 1975.) i na kongresu EIRENE u Erivanu (1976.); V. naročito moju raspravu „Discussions mycénologiques“ u *Ž.A.XII*, 1962, str. 293-312; cf. „Interprétations de quelques mots grecs mycéniens“ u *Studi Micenei ed Egeo-anatolici* fasc. XII, pp.121—135, i „*Wa-na-so-i* et le problème de la palatalisation en grec mycénien“ u *Acta Mycenaea*, II Salamanca 1972, str.122-137.

Isto je toliko važna, ako ne i važnija, konstatacija da se u mikenskim tekstovima iz Knosa i Pila može otkriti i ablativska funkcija. Ja sam još 1955. godine, pišući svoj prvi mikenološki prilog, naveo nekoliko primera iz Pila i Knosa gde se mogla kriti ablativska funkcija. Najjasniji je svakako primer *ku-te-re-u-pi* sa pilske pločice An 607, 2 i oznake mesta *e-ra-te-re-wa-pi*, *pa-ki-ja-pi*, *po-ra-pi* i dr. (v. moj članak „Големото откритие на М. Вентрис“, *Ž. A. V.*, 1955, str. 398 id., 401). Činjenica da je oblik na *-pi*=φι ustvari stari instrumental (plurala) smetao je, a i danas smeta, nekim mikenolozima da osete i uvide ablativsku funkciju kod izvesnog, ne malog, broja primera. Problem je, prema tome, postojao još u početku, pa je bilo sasvim prirodno da ga treba svestrano obuhvatiti, t.j. proučiti sve tekstove u kojima se mogla naslućivati ablativska funkcija. Toga se zadatka prihvatio naš kolega P. Hr. Ilievski uzimajući za svoju doktorsku disertaciju problem očuvanja i identifikacije ablativa, instrumentala i lokativa (v. njegovu disertaciju „Аблативот, инструменталот и локативот во најстарите грчки текстови“, *Ж.А. Посебни изданија* кн. 2, Скопје 1961, str. XI+146). Rezultati do kojih je on došao pokazali su da je prvobitni ablativ u grčkom jeziku mikenske epohe iščezao a njegovu funkciju preuzeo stari instrumental koji je odlično zastupljen (i u svojoj prvobitnoj instrumentalskoj funkciji) u tekstovima iz Pila, Knosa i Mikene. Iz analize mikenskih tekstova koju je izvršio P. Hr. Ilievski jasno se videlo da su svi instrumentali mesnih oznaka ustvari ablativi mesta i pokazuju provenijenciju lica ili robe odn. materijala i proizvoda<sup>14</sup>. Iako je od objavljivanja njegove disertacije prošlo više od 16 godina, još i danas ima mikenologa koji misle da su instrumentali od imena mesta „lokativi“ po značenju, pa bi se kod instrumentala plurala na *-pi* od toponima, po njihovu shvatanju, javljala dvostruka upotreba lokativa — jedamput sa oblikom na *-si* (što je ustvari normalna i prvobitna lokativska upotreba) a drugi put sa oblikom na *-pi*, što nije tačno. P. Hr. Ilievski je lepo pokazao na primerima i ilustrirao tekstovima u kojima se posle jedne uvodne rečenice nižu toponimi upotrebljeni u istom padežu: ako je u nizu upotrebljen jedan toponim u obliku na *-pi*, onda u tom nizu mogu doći samo primeri na *-pi* i *-e*, ali nikako primer(i) na *-si* ili *-i*, i obratno, ako u nizu dođe oblik na *-si*, onda se u tome nizu ne pojavljuje nijedan oblik na *-pi*<sup>15</sup>.

<sup>13</sup> V. napr. *Docs*<sub>2</sub>, str. 529, s. v. *a-ke-ti-ra*<sub>2</sub>.

<sup>14</sup> V. njegovu disertaciju na str. 93—94, 139—140.

<sup>15</sup> Upor. *Docs*<sub>2</sub>, str. 403

Ova pravilnost i doslednost u upotrebi oblika na *-pi* i na *-si* govori svakako za to da padežni oblik na *-pi* ne pokazuje istu padežnu funkciju sa onim na *-si*, drugim rečima da instrumentalni oblik na *-pi* kod toponima nema lokativsku već ablativsku funkciju i pokazuje poreklo odakle neko lice ili neki predmet treba da dođe ili da se primi odn. odakle je neko ili nešto. U velikom broju primera samo je jedan toponim na natpisu Jn 829, 19 iz Pila pokazivao neočekivani oblik *e-re-i* um. *e-re-e*, t.j. lokativ um. ablative (=instrumentala) što je P. Hr. Ilievski notirao na str. 64 (svoje dokt. disertacije) i okvalifikovao kao pisarevu grešku (*e-re-i* um. *e-re-e!*), napominjući da je u PT II na str. 98 krajnje *-i* označeno kao nesigurno i tvrdeći (na osnovu fotosa i autopsije!) da onde *-i* nije sporno. Ja sam, međutim, ukazao na mogućnost da se na tom mestu radi o dvostrukoj grešci (v. moju belešku „*E-re-i* ou bien *e-re-re*“ u Ž. A. XV, 1966, str. 320; upor. i noviju belešku „PY Jn 829, 19 *e-re-re* non *e-re-i!*“ u Ž. A. XXIV, 1964, str. 170): 1. jedna pisareva ditografija u 3. slogu gde je um. *-e* ponovio 2. slog *-re-*, i 2. greška izdavača koji je um. *-re* u 3. slogu pročitao *-i* (istina ne sasvim sigurno!). Tu je, uostalom, i naš P. Hr. Ilievski tvrdio da *-i* nije sporno. Pošto se kod silabograma *i* i *re* u linearnom B pismu radi zaista o dva veoma slična znaka, kao što se može videti i iz primera *se-re-mo-ka-ra-o-i* koji danas čitamo *se-re-mo-ka-ra-o-re*<sup>16</sup>, možemo lako razumeti i opravdati čitanje *e-re-i* kod naših savremenih izdavača — mikenologa; a što se tiče pisareve ditografije *e-re-re* um. očekivanog *e-re-e*, i to se može paleografski lako objasniti, naročito ako se ima u vidu zamor pisara kome se glina posle ispisanih desetak redova natpisa počela sušiti i zadavati još više truda i muke kod urezivanja znakova<sup>17</sup>. Prema tome, nema nijednog nepravilnog oblika odn. pogrešno upotrebljenog lokativa na mestu gde bismo očekivali instrumental-ablativ, dakle nema mešanja instrumentala sa lokativom odn. nema instrumentalala sa lokativskom funkcijom.

Kao jedan od prvih mikenologa koji je postavio problem ablativa odn. ablativske funkcije i njena izražavanja u mikenskom grčkom moram reći da do danas nisam prestao da se interesujem za taj problem, za upotrebu instrumentala i izražavanje ablativske funkcije. Danas želim da vam govorim o mogućnosti specijalne upotrebe instrumentala u konstrukciji tzv. apsolutnog ablativa. Ako su drugi grčki dijalekti, počev od Homera pa sve do helenističke epohe, sačuvali stari genitiv u funkciji ablativa, pa i u konstrukciji apsolutnog genitiva, bilo bi potpuno opravdano očekivati u mikenskome grčkom upotrebu slične konstrukcije sa apsolutnim instrumentalom (u ablativskoj funkciji), jer sam se uverio da je evolucija instrumentala i starog ablativa tekla upravo onako kako je izložio P. Hr. Ilievski u svojoj disertaciji. Rezonujući ovako smatrao sam prirodnom hipotezu

<sup>16</sup> V. *ibid.* str. 501.

<sup>17</sup> Upor. i P. Hr. Ilievski, *Аблативное...* str. 64.

da se u mikenskim tekstovima može naći barem jedan slučaj upotrebe apsolutnog instrumentala (=ablativa). I čini mi se da se taj primer može nalaziti u pilskoj pločici Eq 213, 1:

*o-wi-de a-ko-so-ta to-ro-qe-jo-me-no a-ro-u-ra ha-ri-sa.*

Pokušaj da se shvati oblik *ha-ri-sa* kao particip aorista<sup>18</sup> od jednog glagola *\*ha-ri-jo* (upor. oblik *ha-ri-e* sa pločice PY An 724, 5 shvaćen kao infinitiv jednog glagola čije je značenje problematično) nije bio prihvaćen od strane J. Puhvela i L. R. Palmera<sup>19</sup>. Oni su ovde videli ime mesta. Treća mogućnost do danas nije bila spomenuta.

Ja mislim da oblik *ha-ri-sa*, koji je uostalom jedan hapaks<sup>20</sup>, može predstavljati lično ime, jedan antroponim koji bi se mogao transkribovati kao *Ἀλίσσ* u instr. (=ablat.) od jednog nominativa *Ἀλίσσας* tipa *Ἀγγίσης* itd. S druge strane, u tekstu spomenute pločice može se videti nekakva analogija sa natpisom na pilskoj pločici Ta 711,1:

*o-wi-de pu<sub>2</sub>ke-qi-ri o-te wa-na-ka te-ke au-ke-wa da-mo-ko-ro.*

Kao što se ovde određuje vreme relativno rečima „(Ono) što je video (zabeležio) P. k a d a je *wanaks* (= Gospodar) postavio Aug. za. *damo-koro*“, na isti bi se način određivanje vremena na natpisu Eq 213,1 izrazilo relativno, ali ovde ne vremenskom rečenicom sa *ὅτε* („kada“) već konstrukcijom instrumentala (ablativa) apsolutnog — *to-ro-qe-jo-me-no ha-ri-sa* = *τροπειομένω Ἀλίσσ* t.j. (Ono) što je A. video (zabeležio) kada je H. obilazio polja (njive, oranice)“. Mogućnost takve konstrukcije postaje verovatnija ako se uporedi sa tekstom Ta 711,1. U našem tumačenju natpisa Eq 213,1 oblik *to-ro-qe-jo-me-no* nije nom. sing. koji bi se slagao sa podmetom *A-ko-so-ta*, nego jedan instr. (abl.) sg. *τροπειομένω* koji bi se dobro slagao sa oblikom *ha-ri-sa* shvaćenim kao instr. (=abl.) imena lica (*Ha-ri-sa* = *Halisā*).

Ako je instrumental u mikenskome grčkom zaista zamenio stari ablativ, ne bi bilo uopšte čudno očekivati, u ovim tekstovima, i jedan instr. (abl.) apsolutan kao zamenu za jednu vremensku rečenicu. Da li imamo u ovome natpisu taj očekivani slučaj? Zasada ovo ostaje samo kao jedna moguća hipoteza, budući da je oblik *ha-ri-sa* jedan *ἁπαλὲς λεγόμενον*.

Dešifriranjem silabograma \*85=*au* u 1958. godini, kao što smo napred videli, uspeali smo identifikovati priličan broj reči i ličnih imena sa početnim slogom *au-*, kao što su: *au-to-jo*=*αὐτοῖο* „ipsius“ (u izrazu *to-jo-qe au-to-jo* = *τοῦ τε αὐτοῦ* „eiusdemque“), *au-te* = *αὐστήρ* vrsta suda (možda „cipaljka“), *au-ro*=*αὐρός* „cev“ (u specijalnoj upotrebi kao *deo uzde*), *au-u-te*=*αὐφετεές* („ovogodišnji“; „ove godine“) itd. (v. napred, str. 64s.). Dž. Čaduik je u drugom izdanju *Do-*

<sup>18</sup> Cf. *Docs*<sup>2</sup>, str. 269.

<sup>19</sup> J. Puhvel, *Une tablette de Pylos* u *Eranos* 54 (1956), str. 16 i L. R. Palmer, *Docs* (prikaz) u *Gnomon* 29 (1957), str. 57.

<sup>20</sup> Samo u PY Eq 213.



*cuments* (str. 387) spomenuo da smo 1958. Ilievski i ja predložili vrednost *au* za silabogram \*85, ali ne na prvom mestu (prednost je dao američkom naučniku Ephronu koji je tek 1961. objavio svoj članak o tome). On je spomenuo (na str. 456 istoga dela) i moju identifikaciju *e-pi-zo-ta*=ἐπί(σ)σωτρα „obruč“(i), pa *a-pe-te-me-ne*+*aputhmene* (na str. 499), zatim identifikaciju oblika *po-ro-po-i*=προποῖι (cf. θεο-πρόπος ‘augur’, na str. 507). On je citirao moje identifikacije još na tri mesta u rečniku („Glossary“) na kraju knjige, kod reči *pte-no*=*pternō* (na str. 575) i kod reči *wo-de-wi-jo*=*wordewios* („name of a month — ‘of roses’, cf. ῥόδον“) i *wo-no-qo-so*=*Woinoquorsos*? (na str. 592). On je prihvatio identifikaciju reči *wo-ro-ma-ta*=*wlomata*=λώματα (na str. 491), ali se nigde ne kaže da je to predložio Petruševski u 1959. To isto vredi i za neke druge identifikacije, a pre svega za oblik *wa-na-so-i* (= *Warnasoihi*) o čemu je raspravljao na str. 478—479, a nigde nema moga imena. Do sličnih informacija odn. dezinformacija dolazilo je i ranije, o čemu je Dušica Petruševska već pisala u našem časopisu (v. Ž. A. XXI, 1971, str. 19—25). Ovakvih informacija ima i kod nekih drugih naših kolega iz zapadnih zemalja. Tako je na pr. identifikaciju *pa-ra-ke-we*, *-ku-we*=*sphraguwe* od *shpragus*=σφραγίς sa prvobitnim značenjem „vrsta (polu)dragog kamena“ (v. našu raspravu „Mikenološki prilozi“ iz 1964. str. 162—164 i 196; upor. Ž.A. XV, 1965, str. 202 — ovo je citirano i u SMID za 1965. godinu — i *Studia Mycenaea Brno April 1966* — izašlo iz štampe u 1968. godini — na str. 55) prihvatio odn. „prisvojio“ holandski mikenolog C. J. Ruijgh u 1967. godini ne spominjući moga imena iako je isti bio prisutan na Mikenološkom simpozijumu u Brnu kada sam referisao o tome. Da bi stvar bila još „lepša“, mladi švajcarski kolega iz Ciriha M. Meier u svojoj disertaciji „-tδ- Zur Geschichte eines griechischen Suffixes“, Göttingen 1975, na str. 77 (§53b) u fusnoti ne citira „prvoga i pravoga autora“ već „prisvajača“ C. J. Ruijgha („Etudes §208 Anm. 57“), iako je morao znati za moje rešenje iz 1965., ako ne iz 1964., kako je citirano u SMID za 1965. godinu. Ovakvo informisanje nikome ne koristi i ne može služiti na čast onima koji to praktikuju.

U ŽA XV, 1965, str. 60 pokušao sam identifikovati mikenski oblik *qe-ra-na* kao *gwelana*, t.j. kao izvedenicu od arkadskog glagola ζέλλειν = δέλλειν (= βάλλειν, cf. ἐσδέλλειν = ἐκβάλλειν) i naveo analogiju ἀρύβαλλος iz ἀρύω i βάλλω (za osnovu \**gwel*- upor. još βέλος, -βελέτης, βέλεμνον i mik. antroponim iz Pila *qe-re-me-ne-u*=Βελεμνεύς), povezujući ga sa etimološki neobjašnjenim βαλανεύς i βαλανεύων koji bi bili, ustvari, izvedeni od neposvedočenog oblika \*βαλάνη=*gwelana*. Ova identifikacija bila je notirana u SMID XI za 1965. godinu (cf. *Docs*<sup>2</sup>, 494 bez navođenja čija je to kombinacija). Tako je u SMID XX za 1974. i 1975. godinu na str. 31 s. v. *qe-ra-na* citirana kao nova identifikacija „*gwelana*, connected with *balaneion* OS 31, 145“ (čitaj: O. Szemerényi u *JHS*—94, 1974, 145), iako autori biblio-

grafije SMID za ponovljene identifikacije, inače, imaju formulu „further“<sup>21</sup>.

Što se tiče oblika *pe-re-wo-te*, treba reći da sam ga još u 1958/59. identifikovao kao instrumental-ablativ toponima \**pe-re-wo* = *Phrewor* = Φρέαρ<sup>22</sup> „Zdenac“ (upor. naš toponim *Zdenci*). M. Lejeune je u 1970. (i posle njega A. Heubeck) mislio da se radi o toponimu \*Φλεφο(φο)ντ-ς = Φλειούς, -οῦντος što nije nemoguće, ali je obrazovanje manje jasno, a ja verujem da se radi o jednom mikrotoponimu *Phrewor* = Φρέαρ u Meseniji, a ne o poznatom toponimu Φλ(ε)ιοῦς iz severoistočnog Peloponesa (severno od Mikene).

U Ž. A. XVI, 1966, str. 193—205 (u članku—studiji „Da li je osnova μελαν- „crni“ poznata mikenske grčkom“) predložio sam identifikaciju osnove \**ma-ra* = μα/ελαν- „crni“ u jednom nizu mik. oblika (oznaka, ličnih imena i toponima) o čemu sam kasnije, na I-om mikenološkom kongresu koji se održao 1967. god. u Rimu, referisao (v. moj referat „Les désignations de couleur en grec mycénien“ u Atti e memorie del 1° Congresso internazionale di micenologia, Roma MCMLXVIII, str. 682—684). To su pre svega oblici *ma-ra-ni-jo* (lično ime = Μελανίων), *ma-ra-si-jo* (lično ime = Μελάνσιθιος), *ma-ra-te-u* (lično ime = Μελανθεύς) i dr. koji se mogu odlično povezati sa arkado-kiparskim analogijama *ma-la-ni-ja-i*, (mikro)toponim na Kipru, = Μα/ελανία, i arkadski antroponim Μαλαγκόμας (sa natpisa iz Tegeje) = Μελαγκόμας. U poslednjim arkado-kiparskim oblicima nasledena je ustvari jedna fonetska osobenost u osnovi μαλαν- = μελαν- još iz mikenskoga doba, kao što svedoče napred navedeni mikenski oblici.

Skopje.

M. D. Petruševski.

### RÉSUMÉ

M. D. Petruševski: CONTRIBUTION DE NOS PHILOLOGUES DANS LE DOMAINE DE LA MYCÉNOLOGIE

1. Déchiffrement du syllabogramme \*85 (= *au*) du linéaire B (v. M. D. Petruševski — P. H. Ilievski, *The phonetic value of the Mycenaean syllabic sign* \*85 dans Ž. A. VIII, 1958, pp. 265—278; cf. M. D. Petruševski, *Pour la valeur au du signe* \*85 dans *Kadmos* 4:2, 1964, Berlin, pp. 123—128).

2. Précision de la valeur de l'idéogramme \*134 du linéaire B (v. P. H. Ilievski, *The linear B ideogram* \*134, dans Ž. A. XV: 2, 1966, pp. 271—280).

3. Constatation d'un nouvel idéogramme \*233a (= „partie de la roue — jante“, et non „poignard“), v. M. D. P., *Un nouvel idéogramme de Cnossos*, dans Ž. A. XXI, 1971, p. 398; cf. M. D. P., *Zo-wa, e-pi-zo-ta*, dans Ž. A. XVIII, 1968, p. 128.

<sup>21</sup> U fusnoti n. 7 kod O.Szemerényia (u vezi za citiranim mestom iz JHS 94, 145) kaže se da sam ja samo konstatovao vezu između *qerana* i βαλανεύω, a da nisam pokušao objasniti njihov odnos. Objektivni istraživač mogao bi uporediti moj člančić u Ž. A. VI, 60 s ovim što kaže O.Szemerényi na nav. mestu, pa zaključiti ko je objasnio njihovu vezu i međusobni odnos.

<sup>22</sup> Do iste identifikacije došao je kasnije i M. Doria (u 1961. g.); v. njegov referat u VIII<sup>o</sup> Congresso internaz. di Scienze Onomastiche, 1961, str. 433.

4. Constatation d'une particularité phonétique (alternance vocalique *u:e*) dans le parler de Pylos (v. M. D. Petruševski, *L'alternance vocalique u:e du dialecte mycénien de Pylos*, dans *Studia Mycenaea* Brno 1968, pp. 53—57).

5. Constatation d'une série de syllabes palatales resp. palatalisées *kja*, *kje*, *kjo*, *kju* (?) conventionnellement notées resp. translittérées par les syllabogrammes *za*, *ze*, *zo*, *zu* (?) d'où l'on pourrait conclure sur l'existence de phonèmes palataux *ky*, *gy* (et *ghy*) en grec mycénien, plus tard devenus *z* (= *zd* ou *dz*) et *ss* ou *tt* (v. M. D. Petruševski, *Wa-na-so-i et le problème de la palatalisation en grec mycénien*, dans *Acta Mycenaea Salamanea* II, 1972, pp. 122—137).

6. Constatation d'une fonction d'ablatif dans l'instrumental de tous les thèmes, l'instrumental-ablatif d'origine resp. de provenance, surtout chez les toponymes (v. P. H. Ilievski, *The ablative, instrumental and locative in the oldest Greek texts*, Skopje 1961, pp. 95—140). Pour la construction d'un instrumental (=ablatif) absolu dans les textes du linéaire B. v. ma note „Y a-t-il lieu pour un instrumental (ablatif) absolu dans nos textes mycéniens?“ dans *Ž.A.XXVII*: 1, p. 41—42.

7. Identification de quelques formes mycéniennes plus difficiles (appellatifs, noms personnels et toponymes), comme *ku-te-re-u-pi* = *χουτρεῦφι*, *au-te* = *αὐστήρ* (cf. *ἐξανστήρ*), *au-u-te* = *αὐφετες* „(de) cette année“, *wo-ro-ma-ta* = *Φλώματα* „courroies“, *pa-ra-ku/ke-we* de *\*pa-ra-ku* = *σφαργύς* = *σφαγίς* „pierre fine (ou précieuse)“ (v. M. D. Petruševski, *Contributions mycéniologiques*, dans *Zbornik na Filozofskiot fakultet na Univerzitetot vo Skopje*, 16, 1964, pp. 163—164 et 196; cf. id. *Pa-ra-ku-we: pa-ra-ke-we*, dans *Ž. A. XV*, 1965, p. 202 et *Studia Mycenaea Brno*, p. 55 et 57; la citation de C. J. Ruijgh „Etudes § 208 Anm. 57“ chez M. Meier, „-ið- Zur Geschichte eines griech. Suffixes“, Göttingen, 1975, p. 77, § 53b avec la note ne représente donc pas une information tout à fait juste), cf. SMID XI, 1965, p. 24 et 43 s. v. *pa-ra-ke-we/pa-ra-ku-we*, *po-ro-po-i* = *προποῖ* (v. *Ž. A. XV*, 1965, p. 294), cf. *θεο-πρόπος* et les gloses Hésych. *πρέπον* et *πρεπτά· φαντάσματα, εἰκόνες* (v. *Docs*<sup>2</sup>, p. 507). — *Wo-no-qo-so* = *Φοινόκω-ορσος* (v. *Ž. A. XI*, 1961, p. 250 et *Atti e memorie del Congresso intern. di micen.*, p. 680; cf. M. Lejeune, *Noms propres de boeufs à Cnossos*, dans *REG* 76, 1963, p. 6 et *Docs*<sup>2</sup>, p. 592, s.v.). *qe-ra-na* = *gwelana* du thème verbal arc. *\*gwel-* dans *ζέλλειν* = *βαλλειν* et *ἐσδέλλειν* = *ἐκβάλλειν*, cf. *ἀρύβαλλος* de *ἀρύω* et *βάλλω* et les dérivés *βαλανεύς* et *βαλανεῖον* (v. *Ž. A. XV*, 60). *Pe-re-wo-te*, instr.-ablatif d'un *\*Pe-re-wo* = *Phrewor* = *Φρέαρ* (v. P. H. Ilievski dans *Ž. A. IX*, 1959, 117; cf. M. Doria dans *VII<sup>o</sup> Congresso internaz. di Scienze onomastiche*, 1961, p. 433). Plus importante est la constatation du thème *\*ma-ra-* = *μελαν-* dans une série de formes (noms propres et toponymes) comme *ma-ra-ni-jo* = *Μα/ελανίων*, *ma-ra-si-jo* = *Μα/ελάνσι/θιος*, *ma-ra-te-u* = *Μα/ελανθεύς* (comp. les analogies phonétiques arcado-cypriotes *ma-la-ni-ja-i* = *Μα/ελανίχ* et *Μαλαγκόμας* = *Μελαγκόμας*), v. *Ž. A. XVI*, 1966, pp. 193—205 et *Atti e memorie...*, p. 682—684.